

ROOISE STREKEN 8

Geen “Fahrrad” maar “Pferde” terug! En we komen ze zelf wel halen!

Deel 1: Naar Groningen

De geschiedenis over het terughalen van de paarden is opgetekend uit de mond van Ties Aarts als uitvloeisel van de “Verhalentafel” in Nijnsel. Het is een prachtig stukje mondelinge geschiedenis. Het is daarbij ook ‘zijn’ verhaal zoals hij het zich herinnert. Bij het lezen moet men dan ook bedenken dat het meer dan zeventig jaar geleden is dat de gebeurtenis zich afspeelde. Natuurlijk kunnen dan in iemands herinnering, hoe goed ook, namen, data en gebeurtenissen enigszins door elkaar heenlopen. Daarom moet altijd goed gekeken worden naar mogelijke ‘vergissingen’ en moeten er vraagtekens gezet kunnen worden bij ‘herinneringen’ die niet direct in het juiste historisch kader passen. Met dit in gedachten is het verhaal van Ties, zoveel mogelijk in een historisch kader geplaatst – waar nodig aangegeven met onderzoek werkgroep geschiedenis (owg), meer dan de moeite waard en deel van de Rooise geschiedenis.

De Duitse propaganda in WO II schetste een beeld van een modern leger van tanks, vrachtwagens en mobiel geschut. Maar in werkelijkheid stelde de Wehrmacht niets voor zonder paarden. In 1944 waren nog slechts 42 van Hitlers divisies gemotoriseerd, terwijl 222 divisies afhankelijk waren van paarden (owg).

De dieren trokken karrenvrachten vol voorraden, sleepten zware wapens naar het front en vervoerden verkenners die uitkeken naar de vijand. Officieren reden op een paard, gewone soldaten liepen (owg).

Paarden waren onmisbaar omdat er door grondstofgebrek niet genoeg voertuigen gebouwd konden worden om alle divisies te kunnen motoriseren. Bovendien was er te weinig benzine om alle tanks en vrachtwagens rijdend te houden.

Duitsland gebruikte 2,8 miljoen paarden tijdens de oorlog, waarvan ruim 60 procent de oorlog niet overleefde. Nederland stond in de oorlog ongeveer 115.000 paarden af, waarvan zo’n 90.000 aan het Duitse leger. De overige ruim 25.000 vorderde het Nederlandse leger tijdens de mobilisatie, veelal tegen betaling (owg).

Rooi kreeg hier al in de meidagen van 1940 mee te maken want toen de eerste Duitsers zich in de meidagen van 1940 in Sint-Oedenrode vertoonden ontdekten zij de zakken haver die molenaar Frans van Schaijk daar opgeslagen had. Zij schreven op de buitenmuur ‘*Hafer holen*’. Dit was bedoeld voor de Duitsers die hen met paard en kar volgden op hun veroveringstocht. Blijkbaar stond er op de muur niets bij van ‘*zahlen bitte*’! Deze haverdiefstal werd echter niet zomaar geaccepteerd. Het leidde zelfs tot een rechtszaak voor de Duitse krijgsraad te velde. Hoe deze afloop is onbekend (owg).

Beutepferde-Sammelstelle 3

Het Opperbevel der Duitsche Weermacht beveelt aan alle personen Uwer gemeente de in hun bezit zijnde Duitsche of Hollandsche legerpaarden in te leveren te *Leiden/Woelenkazerne* en wel *Vrijdag 8 elov.* om .15. uur.

Met bijzonder nadruk wordt er op gewezen dat een ieder die hiervoor in aanmerking komt aan dit bevel voldoet daar deze aangelegenheid anders aan het Duitsche „Kriegsgericht“ zal worden overgegeven.

De paarden moeten in goede toestand afgeleverd worden.

A a n :
Den Burgemeester van :

Den Heer :

Pierschil

Leiden, *4 elov.*, 1940.

Offizier

Bevelschrift paardenvorderingen van de in Zuid-Holland gelegen gemeente Piershil

Zes paarden trokken de lichte houwitsers van de Duitse infanterie

Ook paarden uit Sint-Oedenrode

Ook in Sint-Oedenrode werden paarden gevorderd. Van boeren, expeditiebedrijven maar ook luxe paarden van rijverenigingen. Ook paarden van de Staffanfare, het

muziekkorps te paard dat in 1938 was opgericht door Sjef de Leijer en Sjang Sijbers. Ties was geen lid van de Staffanfare maar ging wel vaak mee omdat hij zijn paard uitleende aan een muzikant die zelf geen paard had. Ties ging dan mee om voor het paard te zorgen.

Alle paarden moesten voor de invordering ter keuring worden aangeboden. Bij goedkeuring werden de paarden meteen ingenomen en gebrandmerkt met een nummer.

De Staffanfare op de Markt in Sint-Oedenrode

Er was geen ontkomen aan of je moest via een hengstenboer een dekbewijs hebben. De Duitsers hadden geen behoefte aan drachtige paarden. Dus werd er met die dekbewijzen nogal eens gesjoemeld. Met de paarden verdwenen ook veelal karren, tuigage en voorraden hooi en stro. Door paarden verborgen te houden werd ook geprobeerd te ontkomen aan de vorderingen

Na de bevrijding

In de oorlog maar zeker ook na de beëindiging van de oorlog in mei 1945 misten veel boeren hun paarden en dat gaven zij te kennen bij de Boerenbond (NCB) in Tilburg. Zij klaagden dat zij zonder hun paarden niet konden 'boeren'. Het is dan al juli en er moet nodig gehooïd worden. Sjang Sijbers had contact met de lui van de NCB en er was sprake van dat binnenkort de paarden, die de oorlog overleefd hadden, opgehaald zouden kunnen worden in de buurt van Nijmegen.

Eén van degenen die de paarden mee is gaan ophalen als 19-jarige jongeman is Ties Aarts, toen met zijn ouders, broers en zussen wonend in de boerderij bij 'het kruisbeeld' in Nijnsel. Nu, op 92-jarige leeftijd, wonend dichtbij het viaduct dat op de plaats ligt waar toen hun boerderij stond. We laten hem aan het woord over zijn herinneringen van toen.

De tocht

“Er stond wat te gebeuren. Bij het uitgaan van de kerk sprak Sjang Sijbers mij aan: “Zeg Ties, als we binnenkort de paarden gaan terughalen, ga jij in ieder geval mee. Zorg dat je klaarstaat als je bericht krijgt.”

Ties had een paar maanden daarvoor zijn eigen paard uit handen van de terugtrekkende Duitsers kunnen houden door het in de Beemd te verbergen. Hij had er vreselijk veel zin in om met zijn maten van de Nijnselse rijvereniging en een stel andere jonge boeren uit de omgeving de door de Duitsers gestolen rijdieren en wagens terug te halen. De paarden zouden, zo was hen verteld, ergens in een wei achter Nijmegen verzameld staan.

“Eerst ons moeder maar eens geruststellen want eigenlijk kon ik niet gemist worden op de boerderij en zomaar 3 dagen weg van huis dat was nogal. Maar onze vader, die net zo lief zelf was gegaan, steunde mij en was trots dat ik mee mocht.”

Een dag later komt Grard Sijbers met een rode kop van opwinding ons erf op gefietst: *“Heb je het gehoord Ties: Morgenochtend om 4 uur verzamelen bij ons thuis; brood en drinken meenemen. Fiets jij even bij Wim van Rooij langs om het te zeggen? En weg was Grard, op weg naar het volgende adres.”*

De volgende ochtend, 23 juli 1945, gaat hij in het donker naar Sijbers. Daar staat al een groep jonge boeren uit Nijnsel, Rooi en Zijtaart. Hij kent ze wel, van de rijvereniging, vroeger van school en ook wel van het dansen op zondag in de schuur van Krans. Ze zijn met 23 of 24 man. Sjang Sijbers is er ook en die staat te praten met enkele lui in nette pakken: “Dat zullen die van de NCB wel zijn” denkt Ties.

Eindelijk kunnen ze vertrekken. De chauffeur van de vrachtwagen gaat achter het stuur zitten en de bijrijder is klaar met het vullen van de vergasser met houtblokken. Sjang Sijbers geeft de verzamelde mannen een teken dat ze in de bak van de vrachtwagen moeten gaan staan. Hijzelf en de hoge pieten van de NCB gaan op de bank zitten en ze kunnen vertrekken. Intussen komt de zon op maar ze hebben daar weinig oog voor omdat ze moeite hebben om te blijven staan in die schuddende laadbak van de vrachtwagen.

Uit mededelingen in kranten uit 1945 kan gedestilleerd worden dat de Duitsers de in Nederland gevorderde of gestolen paarden terug moesten geven. Hetzelfde gold voor de karren. Telkens als er een partij paarden en karren de grens over kwam werden aan bepaalde regio's, districten genoemd, in Nederland een quotum paarden respectievelijk boerenkarren toegewezen. Deze kon men dan, in het geval van het district waar Rooi en omstreken onder viel, via of onder leiding van de NCB op een bepaalde plaats in Nederland komen ophalen. In het district zelf werden de paarden en karren dan onder de boeren verdeeld (owg).

Een vrachtwagen met open laadbak en met een hout gestookte gasgenerator

Een tegenvaller

Als ze vlak voor Nijmegen zijn, wordt er gestopt: het hout moet bijgevuld worden. en Sjang Sijbers heeft een mededeling: *“Jongens, onze plannen zijn gewijzigd. We hebben vanmorgen doorgekregen dat de paarden niet achter Nijmegen maar een heel eind naar het noorden staan, in Oost-Groningen, vlakbij de Duitse grens. We hopen vanavond in Finsterwolde te arriveren. Daar zullen jullie overnachten in de schuur van zo'n grote Groningse boerderij. Hoe lang we daar moeten blijven weet ik niet. Wat ik wel weet, is dat de Duitsers heel precies doen over de teruggave van onze paarden. Er moeten veel stempels en handtekeningen gezet worden. Dus bereid je er maar op voor dat we langer dan 3 dagen van huis zijn.”*

Daarna wordt de tocht voortgezet. Ze rijden de hele dag en dat betekent de hele dag staan schudden in de laadbak. Gelukkig moet er nog 'n paar keer worden gestopt om hout bij te laden en dan kunnen ze even rondlopen of in het gras gaan liggen. Het is al donker als ze eindelijk in Finsterwolde arriveren bij een gigantisch grote boerderij. Ze worden opgewacht door een hoge jongen van het leger.

Waarschijnlijk was de 'hoge jongen' een vertegenwoordiger van het Militair Gezag. Het MG stond onder leiding van generaal-majoor H.J. Kruls en was na de aftocht van de Duitsers verantwoordelijk voor het bestuur in de bevrijde gebieden. Het heeft bestaan tot maart 1946 (owg).

De 'hoge jongen' heeft de slaappleats geregeld en moet ook toezien op de overdracht. De mannen krijgen allemaal een strozak en kunnen op de schelft een slaappleats inrichten. Plassen en wassen moet buiten gebeuren; daar is een kraan en staan 3 emmers. Binnen is op een landbouwmachine een soort tafel gemaakt en daarop ligt donker Gronings brood met dikke plakken vette worst en er staan kannen

met melk en water. Er is eten, drinken en een plek om te slapen. Daarmee zullen ze het moeten doen. Gauw daarna ligt iedereen op zijn strozak. Niet iedereen valt meteen in slaap. Er wordt geroepen, gelachen, geboerd en scheten gelaten.

De volgende ochtend blijkt dat niet iedereen de zware kost van de vorige avond goed heeft kunnen verwerken. De helft is aan de schijterij; ook Ties is daarbij van de partij.

De paarden bevinden zich inderdaad niet ver van de boerderij. In het nabij gelegen Beerta, vlakbij de Duitse grens, staan in een grote wei 60 paarden bij elkaar. Hun conditie is bedroevend. Ze zien er moe en hongerig uit. Bovendien zijn ze onrustig en schrikachtig. Een enkel paard heeft korsten van oude wonden en er zijn er zelfs die mank zijn.

Hoogstwaarschijnlijk waren de paarden niet de uit Rooi en omgeving weggevoerde paarden. Het waren willekeurige groepen maar wel paarden die in Nederland door de Duitsers gevorderd waren. Of hetzelfde voor de boerenkarren geldt is onbekend. Waarschijnlijk wel want Ties wist niet goed hoe hij met de aan hem toegewezen kar moest omgaan en in de communistische krant 'De Waarheid' van 4 augustus 1945 stond ook een bericht dat hier op wees.. Hierin stond dat er 1200 paarden waren gerepatriëerd. Minstens 400 van deze paarden waren van inferieure kwaliteit en niet meer bruikbaar. 700 paarden waren weliswaar vermoeid maar van Nederlandse stamboom en van goede kwaliteit. Het totaal aantal teruggekregen paarden kwam nu uit, volgens de krant, op 2156. Deze werden verdeeld over o.a. Limburg en Brabant. Verder meldde de krant: *'de moffen trachtten ons minder goede kwaliteit wagens in de maag te stoppen, maar ook daar is een stokje voor gestoken'* (owg).

Wachten, wachten, wachten!

Na een paar dagen wordt het de mannen duidelijk dat ze niet zo snel op weg zullen gaan met de paarden. De Duitsers zijn heel precies bij de teruggave van de paarden. Van elk paard wordt een tekening gemaakt met een nauwkeurige beschrijving van kenmerken, maten en kleur. Ook de karren en wagens worden nauwkeurig beschreven. Tenslotte moeten de overdrachtspapieren voorzien worden van allerlei stempels en handtekeningen. Dus, geduld bewaren en de tijd doden met wat kaarten, flauwekullen en liggen op hun stromatrasen. Soms lopen ze naar de paarden in Beerta en verbazen zich dan over het uitgestrekte, vlakke land om de boerderijen; heel anders dan het Brabantse landschap met de ruige begroeiing van bomen en struiken, waar alles dichterbij lijkt en meer beschutting biedt. Hier hebben ze het idee veel meer overgeleverd te zijn aan weer en wind. Het is niet hun landschap en liefst willen ze zo snel mogelijk naar huis.

Na een dag of tien verkast het hele gezelschap naar een onderdak vlakbij de paarden in Beerta. Hier krijgen ze lekkere gesmeerde broodjes en zelfs een warme maaltijd. Ze zien nu ook hoe alles in zijn werk gaat: de keuring van de paarden, de overdracht van paarden en papieren. Ook zien ze Sjang Sijbers weer en de mannen van de NCB. Die zijn bezig met het verdelen van de paarden en de wagens. Eindelijk is het dan zover: de tocht naar huis kan beginnen. Ties krijgt een kar met 2 kleine wielen voor en twee grote achter en met midden een dissel. Voor de kar zijn 2

paarden gespannen die in redelijk conditie zijn en achter aan de wagen is een paard vastgemaakt dat er niet best aan toe is. Ties heeft nog nooit met zo'n kar gereden, maar het is wat het is en hij wil, moet en zal de klus klaren.

Door: heemkundige kring 'De Oude Vrijheid', werkgroep geschiedenis

Contact: secretariaat@oudevrijheid.nl

Extra informatie op www.oudevrijheid.nl klik op Rooise Streken

13 oktober 1954

'De Oude Vrijheid'